

KICHIK MAKTAB YOSHIDAGI O‘QUVCHILARNING PSIXOLOGIK XUSUSIYATLARI

Fayziyeva Nodira Sobirovna- JDPU, Umumiy psixologiya kafedrası o‘qituvchisi
Safarova Hurliqo -JDPU,Psixologiya (amaliy psixologiya) yo‘nalishi talabasi

Annotatsiya: Ushbu maqolada kichik maktab yoshidagi o‘quvchilarning psixologik xususiyatlarini, ularda uchraydigan qobiliyatlar, bola qobiliyatini qanday aniqlash, bola qobiliyatini barvaqt o‘rganish nima uchun muhimligi o‘rganib chiqilgan.

Kalit so‘zlar: kichik maktab yoshi, qobiliyat, psixologiya, bola qobiliyati, iqtidor, shaxs, jismoniy rivojlanish, faoliyat, intilish, munosabat.

Kichik maktab yoshida bolalikning eng muhim bosqichi hisoblanadi. Ushbu yosh davrining yuqori sezuvchanligi bolaning ko‘p qirrali rivojlanishi uchun katta imkoniyatlarni belgilaydi. Boshlang‘ich maktab yoshidagi bolalarning psixologik xususiyatlarini bilish va hisobga olish bizga o‘quv va tarbiyaviy ishimizni sinflarda to‘g‘ri yo‘lga qo‘yish imkonini beradi. Shuning uchun har bir o‘qituvchi ushbu xususiyatlarni bilishi va ularni boshlang‘ich sinf bolalari bilan ishlashda hisobga olishi kerak.

Boshlang‘ich maktab yoshidagi bolalarning psixologik xususiyatlarini bilish va hisobga olish bizga bola bilan muloqotimizni to‘g‘ri qurishga imkon beradi. Shuning uchun har bir ota-ona ushbu xususiyatlarni bilishi va hisobga olishi kerak.

Ushbu davrning asosiy xususiyati bolaning rivojlanishidagi ijtimoiy vaziyatning tubdan o‘zgarishi. U “ijtimoiy” sub'ektga aylanadi va hozirda ijtimoiy ahamiyatga ega bo‘lgan vazifalarga ega bo‘lib, ularni amalga oshirish uchun jamoatchilik tomonidan baholangan.

Bu nisbatan tinch va bir xil jismoniy rivojlanish yoshi. O‘shish va vazn, chidamlilik, o‘pkaning hayotiy qobiliyati bir tekis va mutanosib ravishda oshadi. Yosh o‘quvchining suyak tizimi hali shakllanish bosqichida-umurtqa pog‘onasi, ko‘krak qafasi, tos suyagi, oyoq-qo‘llarning ossifikatsiyasi hali tugallanmagan, suyak tizimida xaftaga tushadigan to‘qimalar hali ko‘p. Boshlang‘ich maktab yoshida qo‘l va barmoqlarni ossifikatsiya qilish jarayoni ham to‘liq tugamaydi, shuning uchun barmoqlar va qo‘llarning kichik va aniq harakatlari qiyin va charchatadi. Miyaning funktsional yaxshilanishi sodir bo‘ladi-korteksning analitik va tizimli funktsiyasi rivojlanadi; qo‘zg‘alish va inhibitsion jarayonlarining nisbati asta-sekin o‘zgarib bormoqda: inhibitsion jarayoni tobora kuchayib bormoqda, garchi qo‘zg‘alish jarayoni hali ham ustun bo‘lsa va boshlang‘ich maktab o‘quvchilari juda hayajonli va impulsivdir.

Maktab ta'limining boshlanishi asosiy aqliy neoplazmalar shakllanadigan boshlang‘ich maktab yoshidagi etakchi faoliyat sifatida o‘yin faoliyatidan ta'limga

o'tishni anglatadi. Shuning uchun maktabga kirish bolaning hayotida eng muhim o'zgarishlarni keltirib chiqaradi. Uning butun hayot tarzi, jamoada, oilada ijtimoiy mavqei keskin o'zgaradi. Asosiy, etakchi faoliyat endi ta'limotga aylanadi, eng muhim vazifa - o'rganish, bilim olish majburiyati. Va ta'lim-bu bolaning uyushqoqligi, intizomi, irodaviy harakatlarini talab qiladigan jiddiy ish. O'quvchi o'zi uchun yangi jamoaga kirgan bo'lib, unda u 11 yil yashaydi, o'rganadi, rivojlanadi. Etakchi faoliyati - bu o'quv faoliyatidir. O'quv faoliyati doirasida boshlang'ich maktab o'quvchilarining rivojlanishidagi eng muhim yutuqlarni tavsiflovchi va keyingi yosh bosqichida rivojlanishni ta'minlaydigan poydevor bo'lgan psixologik neoplazmalar shakllangan.

Dastlab, boshlang'ich maktab o'quvchilari oiladagi munosabatlariga qarab yaxshi o'qiydilar, ba'zida bola jamoa bilan munosabatlar asosida yaxshi o'qiydi. Shaxsiy sabab ham katta rol o'ynaydi: yaxshi baho olish istagi, o'qituvchilar va ota-onalarning roziligi.

Dastlab, u o'quv faoliyati jarayonining o'ziga uning ahamiyatini anglamasdan qiziqish uyg'otadi. Faqat ularning o'quv ishlari natijalariga qiziqish paydo bo'lgandan keyingina o'quv faoliyati mazmuniga, bilim olishga qiziqish shakllanadi. Ushbu asos boshlang'ich maktab o'quvchisida o'quv mashg'ulotlariga chinakam mas'uliyatli munosabat bilan bog'liq bo'lgan yuqori ijtimoiy tartibni o'rganish motivlarini shakllantirish uchun qulay zamin hisoblangan.

O'quv faoliyati mazmuniga qiziqishni shakllantirish, bilim olish maktab o'quvchilarining yutuqlaridan qoniqish hissi tajribasi bilan bog'liq. Va bu tuyg'u har kimni, hatto eng kichik muvaffaqiyatni, eng kichik taraqqiyotni ta'kidlaydigan o'qituvchining maqtovi, maqtovi bilan qo'llab-quvvatlanadi. Kichik maktab o'quvchilari o'qituvchi ularni maqtasa, mag'rurlik, alohida kuch-quvvat hissini his qilishadi.

O'qituvchining yoshlarga katta tarbiyaviy ta'siri, o'qituvchi bolalarning maktabda bo'lishining boshidanoq ular uchun shubhasiz obro'ga aylanishi bilan bog'liq. O'qituvchining vakolati boshlang'ich sinflarda o'qitish va tarbiyalashning eng muhim shartidir.

Boshlang'ich sinflardagi o'quv faoliyati, birinchi navbatda, atrofdagi dunyoni - hislar va idroklarni bevosita bilishning aqliy jarayonlarining rivojlanishini rag'batlantiradi. Boshlang'ich maktab o'quvchilari idrokning o'tkirligi va yangiligi, o'ziga xos mulohazali qiziquvchanligi bilan ajralib turadi. Yosh talaba atrof-muhitni jonli qiziqish bilan qabul qiladi, bu har kuni uning oldida tobora ko'proq yangi tomonlarni ochib beradi. Maktabdagi talim jarayonining o'zi bolaning sezgi, idrok, tafakkur, nutq va diqqatlariga yangi talablar qo'yadi. O'quvchilarga dars paytida o'z diqqat e'tiborini uzoqdagi predmetlarga doimiy ravishda ko'chirib turishga to'g'ri keladi. Masalan: o'quvchi diqqatini doskadan o'qituvchining oldidagi stolga, so'ngra o'zi oldidagi daftarga ko'chiradi. Bu jarayon aksincha ham bo'lishi mumkin. Bu faoliyatda har ikkala ko'zni to'xtovsiz ravishda moslashtirish zarurati tug'iladi. Bola ko'zini akkomadatsiya qobiliyati o'sa boradi. Akkomadatsiyaning eng yuqori diapozoni

10 yoshli bolalarda kuzatiladi. Mashg'ulot jarayonida bolada gox uzoqqa, gox yaqinga qarashga extiyoj bo'ladi.

Qobiliyatlarni tarkib toptirish va rivojlantirish muammosiga munosabati bilan psixologlarning bir qancha tadqiqotlari o'quvchilarning turli faoliyat turlariga bo'lgan qobiliyatlarini aniqlashga qaratilganligini ko'rsatib o'tish kerak. Har bir insonda qandaydir qobiliyat mavjud bo'ladi. Inson tug'ildiki u qandaydir layoqat bilan dunyoga keladi uni aniqlab qobiliyat darajasini ko'rib bu qobiliyatni shakllantirib rivojlantirib uni iste'dod yoki talant darajasiga ko'tarish mumkin. Maktabda maktab psixologining hozirgi kundagi vazifalaridan biri kasbga yo'naltirish 9-11 sinflarda amalga oshirilibgina qolmasdan, kichik maktab yoshidagi o'quvchilarning qobiliyatlarini diagnostika qilib aniqlash va ular bilan ish olib borish aynan kasbga yo'naltirish yoki kasb tanlashni yosharishiga olib keladi.

ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Собирова, ФН (2024). Психологические особенности учащихся начальных классов. *Wire Insights: Журнал Innovation Insights* , 2 (2), 16–18.
2. Файзиева, Н. С. (2023, January). СОСТОЯНИЕ ИЗУЧЕНИЯ ПРОБЛЕМЫ ОБЩЕНИЯ В ПСИХОЛОГИИ. In *International Conference of Education, Research and Innovation* (Vol. 1, No. 1, pp. 121-126).
3. Fayziyeva, N. (2022). KICHIK YOSHDAGI MAKTAB BOLALARNING KOMMUNIKATIV QOBILIYATLARINI SHAKLLANTIRISH. *Евразийский журнал социальных наук, философии и культуры*, 2(12), 211-215.
4. Нодира, Ф. (2018). Профессионально значимые качества и умения преподавателя иностранных языков. *Достижения науки и образования* , 1 (7 (29)), 83-85.
5. Файзиева Н.С. Рекомендации для учителей по развитию коммуникативных навыков учащихся младшего возраста «Zamonaviy ijtimoiy psixologiya: an'analar va istiqbollar» mavzuidagi I-xalqaro ilmiy-amaliy anjumani materiallari (2-qism). *Jizzax*, 2023. – 234-236 bet.
6. Акимова М.К., Козлова В.Т. Психофизиологические особенности индивидуальности школьников: учёт и коррекция. –М.: Академия, изд- е 2-е, 2005. – 231с.
7. Безруких М.М., Дубровинская Н.В., Фарбер Д.А. Психофизиология ребёнка. – М.; Воронеж, 2005. – 164с.
8. Венгер А.Л., Цукерман Г.А. Психологическое обследование младших школьников. – М.: Владос, изд-е 2-е, 2006. – 160с., ил. – (Б-ка школьного психолога).
9. G'oziev.E. Ontogenez psixologiyasi o'quv qo'llanma Toshkent "NIF MSH" 2020
10. G'oziev.E. Pedagogik psixologiya asoslari T "O'qituvchi" 2010y
11. Александрова С.С. "Психологические особенности младшего школьника", статья

12. M.G. Davaetshin, Sh.Do'stmuhamedova, M.Mavlanov, S.To'uchieva. «Yosh va pedagogik psixologiya» o'quv metodik qo'llanma Toshkent 2004 yil
13. Graficheskie metodo' v psixologicheskoy diagnostike. E.S. Romanova., O.F. Potyomkina-M., 2012.
14. Davletshin. M. Psixologiyadan asosiy tushunchalar.-T., 2017. Umumiy psixologiya.
15. M.G.Davletshin., S.M.To'uchieva.-T., 2012. O'qituvchilarga psixologik yordam beruvchi o'yin va mashqlar. Matmuratova. N.B. (o'quv. met. qo'l. T., 2016.)
16. Выготский Л.С. Проблема обучения и умственного развития в школьном возрасте // Л.С.Выготский. Педагогическая психология / Под.ред. В.В.Давыдова. – М.: АСТ, Астрель, Люкс, 2005. – 419 с.
17. Fayziyeva, nodira. (2024). YOSHLARNI OILAVIY HAYOTGA TAYYORLASH MUAMMOLARI. Журнал Педагогики и психологии в современном образовании, 4(1), 119-125. извлечено от <https://ppmedu.jdpu.uz/index.php/ppmedu/article/view/9552>
18. Fayziyeva, nodira. (2024). YOSH OILALARNING IJTIMOIIY VA PSIXOLOGIK MUAMMOLARI. Журнал Педагогики и психологии в современном образовании, 4(1), 85-90. извлечено от <https://ppmedu.jdpu.uz/index.php/ppmedu/article/view/9547>
19. Собирова, ФН (2024). Психологические особенности учащихся начальных классов. *Wire Insights: Журнал Innovation Insights* , 2 (2), 16–18.
20. Файзиева, Н. С. (2023, January). СОСТОЯНИЕ ИЗУЧЕНИЯ ПРОБЛЕМЫ ОБЩЕНИЯ В ПСИХОЛОГИИ. In *International Conference of Education, Research and Innovation* (Vol. 1, No. 1, pp. 121-126).
21. Fayziyeva, N. (2022). KICHIK YOSHDAGI MAKTAB BOLALARNING KOMMUNIKATIV QOBILIYATLARINI SHAKLLANTIRISH. *Евразийский журнал социальных наук, философии и культуры*, 2(12), 211-215.
22. Нодира, Ф. (2018). Профессионально значимые качества и умения преподавателя иностранных языков. *Достижения науки и образования* , 1 (7 (29)), 83-85.
23. Fayziyeva, nodira. (2024). BOSHLANG'ICH MAKTAB YOSHDAGI BOLALARDA ALOQA KO'NIKIMALARINI RIVOJLANTIRISH SHAKLLARI VA USULLARI. Журнал Педагогики и психологии в современном образовании, (1). извлечено от <https://ppmedu.jdpu.uz/index.php/ppmedu/article/view/8721>
24. Sobirovna, F. N. (2024). Psychological Characteristics Of Primary School Students. *Wire Insights: Journal of Innovation Insights*, 2(2), 16-18.
25. Fayziyeva, N. (2022). KICHIK YOSHDAGI MAKTAB BOLALARNING KOMMUNIKATIV QOBILIYATLARINI SHAKLLANTIRISH. *Евразийский журнал социальных наук, философии и культуры*, 2(12), 211-215.
26. Kamolova, S. (2022). АБУ РАЙХОН БЕРУНИЙНИНГ МАЪНАВИЙ СОҒЛОМ АВЛОДНИ ТАРБИЯЛАШ ҒОЯСИ. *Журнал Педагогики и*

- психологии в современном образовании*, 2(2). извлечено от <https://ppmedu.jdpu.uz/index.php/ppmedu/article/view/5568>
27. Odiljonova, K. (2023). O‘QUVCHILARDA SOG‘lom tafakkurni rivojlantirishning psixologik xususiyatlari. *Fan va innovatsiyalar* , 2 (B4), 267-272.
28. Odiljonova, X. (2024). O‘QUVCHILARDA VALEOLOGIK TAFAKKURNI O‘STIRISHNING NAZARIY ASOSLARI. *Журнал Педагогики и психологии в современном образовании*, 4(1), 3-11. извлечено от <https://ppmedu.jdpu.uz/index.php/ppmedu/article/view/941>
29. Amonxonova, Y. (2024). “MEN” KONSEPSIYASI INSONING O‘ZINI-O‘ZI ANGLASHI MASALALARI. *Журнал Педагогики и психологии в современном образовании*, 4(1), 44-49. извлечено от <https://ppmedu.jdpu.uz/index.php/ppmedu/article/view/9513>
30. Amonxonova, Y. (2024). INNOVATSION TA‘LIM MUHITIDA MAKTAB RAHBARINING ZAMONAVIY TA‘LIM TIZIMIDA KASBIY KOMPETENTLIKNING MOHIYATI VA UNING XORIJIY MAMLAKATLARDA O‘RGANILISHI. *Журнал Педагогики и психологии в современном образовании*, 4(1), 50-61. извлечено от <https://ppmedu.jdpu.uz/index.php/ppmedu/article/view/9514>
31. Amonxonova, Y. (2024). INNOVATSION TA‘LIM MUHITIDA UMUMTA‘LIM MAKTABLARI RAHBARLARINING PSIXOLOGIK-PEDAGOGIK VA INNOVATION BOSHQARUVI HAMDA AXBOROT TA‘MINOTI. *Журнал Педагогики и психологии в современном образовании*, 4(1), 12-20. извлечено от <https://ppmedu.jdpu.uz/index.php/ppmedu/article/view/9412>
32. Qarshiboyeva, G., & Odiljonova, X. (2022). ЎҚУВЧИЛАРДА ВАЛЕОЛОГИК БИЛИМНИ ОШИРИБ БОРИШ АСОСЛАРИ. *Журнал Педагогики и психологии в современном образовании*, 2(5).
33. Odiljonova, K. (2023). O‘QUVCHILARDA SOG‘lom tafakkurni rivojlantirishning psixologik xususiyatlari. *Fan va innovatsiyalar* , 2 (B4), 267-272.
34. Abduazizkhan, A. Y. (2023). PSYCHOLOGICAL ASPECTS OF ETHICAL ATTITUDES IN STUDENTS BASED ON AXIOLOGICAL APPROACHES. *American Journal of Interdisciplinary Research and Development*, 15, 216-220.
35. Alibekov, D. (2024). TA‘LIM TIZIMINING BARQAROR RIVOJLANTIRISHDA ZAMONAVIY INNOVATSION TEXNOLOGIYALARNING AHAMIYATI. *Журнал Педагогики и психологии в современном образовании*, 4(1), 27-31. извлечено от <https://ppmedu.jdpu.uz/index.php/ppmedu/article/view/9447>
36. Alibekov, D. (2020). Socio-philosophical basis of educational system development. *ISJ Theoretical & Applied Science*, 10 (90), 24-26. SoI: <http://s-o-i.org/1.1/TAS-10-90-6> Doi: <https://dx.doi.org/10.15863/TAS.2020.10.90.6>
37. Alibekov D. СОЦИАЛЬНО-ФИЛОСОФСКИЕ ОСНОВЫ РАЗВИТИЯ СИСТЕМЫ ОБРАЗОВАНИЯ //Журнал музыки и искусства. – 2021. – Т. 2. – №. 2.

38. Alibekov, Davron. “Sharq mutafakirlarining ta’lim-tarbiya borasidagi qarashlari.” *Журнал музыки и искусства* 2.1 (2021).
39. Alibekov, D., & Abduraqibova, D. (2023). TA’LIM TIZIMINING STRATEGIK RIVOJLANISHIDA INNOVATSIYALARNING AHAMIYATI. *Журнал Педагогики и психологии в современном образовании*, 3(1).
40. Alibekov, D., & Abduraqibova, D. (2023). TA’LIM TIZIMINING STRATEGIK RIVOJLANISHIDA INNOVATSIYALARNING AHAMIYATI. *Журнал Педагогики и психологии в современном образовании*, 3(1).
41. Alibekov, D. (2023). JAMIYAT TARAQQIYOTIDA TA’LIM TIZIMIGA INNOVATSION YONDASHUVNING STRATEGIK AHAMIYATI. *Журнал Педагогики и психологии в современном образовании*, 3(3), 168-173. извлечено от <https://ppmedu.jdpu.uz/index.php/ppmedu/article/view/9137>
42. Amonxonova, Y. (2024). INNOVATSION TA’LIM MUHITIDA MAKTAB RAHBARINING ZAMONAVIY TA’LIM TIZIMIDA KASBIY KOMPETENTLIKNING MOHIYATI VA UNING XORIJIY MAMLAKATLARDA O’RGANILISHI. *Журнал Педагогики и психологии в современном образовании*, 4(1), 50-61. извлечено от <https://ppmedu.jdpu.uz/index.php/ppmedu/article/view/9514>
43. Amonxonova, Y. (2024). “MEN” KONSEPSIYASI INSONING O’ZINI-O’ZI ANGLASHI MASALALARI. *Журнал Педагогики и психологии в современном образовании*, 4(1), 44-49. извлечено от <https://ppmedu.jdpu.uz/index.php/ppmedu/article/view/9513>
44. Odiljonova, X. (2024). “MEN” KONSEPSIYASIGAYONDASHUVLARNING O’ZIGA XOSLIGI . *Журнал Педагогики и психологии в современном образовании*, 4(1), 62-70. извлечено от <https://ppmedu.jdpu.uz/index.php/ppmedu/article/view/9515>
45. Fayziyeva, nodira. (2024). YOSH OILALARNING IJTIMOY VA PSIXOLOGIK MUAMMOLARI. *Журнал Педагогики и психологии в современном образовании*, 4(1), 85-90. извлечено от <https://ppmedu.jdpu.uz/index.php/ppmedu/article/view/9547>